

ס"ק כט סתם דגם תחתיה נאסר. וכן סתימת האחרונים - מג"א שם ס"ק ז, א"ר ס"ק ו, תו"ש ס"ק יא, שו"ע הגר"ז סעי' ט, כה"ח ס"ק לט).

(ע"ב) 'אכסדרה בנקעה' - סיכום הסוגיא (בצירוף לעיל כה ע"א, ולהלן צד ע"א-ב).

דב: מותר לטלטל בכולה (דאמרינן פי תקרה יורד וסותם).

שמואל: אין מטלטלין בה אלא ד' אמות (לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם).

דש"י - אכסדרה פרוצה מד' רוחותיה, ונחלקו אם אמרינן פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות.

תוס' (לעיל כה ע"א, ולהלן צד ע"א) - אכסדרה סתומה מג' צדדים, ופתוחה רק מצד אחד, ונחלקו אם אמרינן פי תקרה יורד וסותם ברוח שלימה אחת.

דף צא

'בכומתא וסודרא' - פי' כובעים ומעפורת [בגד עליון] (רש"י לעיל פד ע"ב). ונקטו דוקא בגדים אלו ולא שאר בגדים, כי הדרך שמיד כשהאדם בא לביתו פושטן וכשרוצה לצאת לובשן, והם דוקא נחשבים כלים ששבתו בתוך הבית, משא"כ שאר בגדים שרגילים להיות על גוף האדם תמיד י"ל דבטלים אגב גופו (בית מאיר סי' שמט, יד בנימין).

דף צב

(ע"ב) 'תשעה בקטנה ואחד בגדולה, אין מצטרפין' - הראשונים הקשו סתירה לכאורה בסוגיות, דכאן מבואר דמחצר גדולה לקטנה אין מצטרפין, ולעומת זאת בגמרא (פסחים פה ע"ב, סוטה לח ע"ב) נחלקו רב ורבי יהושע בן לוי, דלרב מן האגף ולפנים כלפנים, ומן האגף ולחוץ כלחוץ, ולרבי"ל 'אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים' והכריעה הגמרא כרבי"ל, וכן במשנה (ראש השנה כז ע"ב) שנינו: מי שהיה עובר אחורי ביהכ"נ או שהיה ביתו סמוך לביהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כיון לבו - יצא. ע"כ. הרי שאין שום הפסק לענין לצאת ידי חובה.

וביישוב הסוגיות העמידו הראשונים כמלאכים כללים דלהלן, ויש בזה ארבע שיטות:

שיטת רוב הראשונים: הסוגיא כאן איירי לענין צירוף למנין להשלים עשרה, ובזה גדולה אינה מצטרפת לקטנה, וגם מחיצה מפסקת. ולענין לצאת ידי חובה, אין שום מחיצה מפסקת וכל השומע יצא. ולענין לענות על קדיש וקדושה וברכו, על זה נחלקו רב ורבי"ל, והלכה כרבי"ל דאין מחיצה מפסקת (שיטה זו היא דעת התוספות כאן ובפסחים ור"ה וסוטה שם, ראבי"ה ברכות סי' קלד, תוס' הר"ש משאנץ פסחים שם, תוס' ישנים ר"ה שם, מהר"ם מרוטנבורג בתש' ח"ג [פראג] סי' תקל, תוס' הרא"ש כאן וסוטה שם, הרשב"א כאן ובש"ת ח"ג סי' רפו ושכן דעת הראב"ד, תוס' רי"ד כאן מהדו"ת, מרדכי ר"ה רמז תשטו, המאירי כאן ובפסחים ור"ה שם, אור זרוע הל' קריא"ש סי' ה, אגודה כאן ובפסחים ור"ה שם, הר"ן ר"ה שם, הרדב"ז ח"ב סי' תרנ, הכרעת הבית יוסף או"ח סי' נה וכל האחרונים. וע"ע היטב בהלכות ברכות להריטב"א פ"ו ה"ב).

שיטת רש"י בפסחים (והתוספות כאן ב'לכאורה'): מחלוקת רב ורבי"ל היא לגבי צירוף לעשרה. ומשמע דלענין ענית דברים שבקדושה כו"ע מודו דיכול לענות. אמנם באור זרוע (שם) כתב דאף מה שהתיר רבי"ל להצטרף, הוא דוקא באופן שיש דיורין זל"ז (כגון בחצר קטנה לגדולה או בעומד על הפתח וכדו'), אבל בשני בתים - גם רבי"ל מודה דאינו מצטרף להשלים לעשרה [וכ"כ הרמב"ן, ע"י דעה הבאה].

שיטת הרמב"ן בפסחים: מחלוקת רב ורבי"ל היא לענין צירוף להשלים לעשרה, אלא שאף מה שהתיר רבי"ל הוא דוקא באופן שיש דיורין זל"ז (כגון בחצר קטנה לגדולה או בעומד על הפתח וכדו'), אבל בשני בתים גם רבי"ל מודה דאינו מצטרף להשלים לעשרה [וכ"כ האור זרוע שם לשיטת רש"י דלעיל]. והלכה כרבי"ל, ואין שום הבדל בין צירוף לעשרה לבין לענות לקדיש וקדושה וברכו, דכיון שהם דברים שבקדושה שצריכים עשרה - כל שאין מצטרף עמהם, גם אינו יכול לענות עמהם, והו"ל אמן יתומה [ובזה שונה משיטת רש"י דלעיל]. ומהר"י אבוהב [דלהלן] כתב דכשיטה זו גם כתבו

בשם הגאונים [והובאה שיטה זו גם באו"ז דלעיל, וכן רמזוה הרשב"א דלעיל והבית יוסף סי' נה]. וכתב מהר"י אבוהב דכן הביא הארחות חיים בשם הרמב"ן. וכ"ה לפנינו בארחות חיים (הל' קדיש סעי' ט), שאחר שהביא דעת רוב הפוסקים דלעיל, הביא דעת הרמב"ן כנ"ל ושכ"כ גאון [ומה שציין המהדיר על מהר"י אבוהב במהד' הטור השלם שם או' מא-מב לארחות חיים הל' תפילה סעי' עו אלא דבארחות חיים שם כתב כן בשם הרמב"ם. עכ"ד. - אינו נכון כלל, דהארחות חיים שם רק הביא דברי הרמב"ם פ"ח מהל' תפילה ה"ח שהעתיק דברי הגמרא כאן לגבי חצר קטנה וגדולה וכו', ולא נחית כלל לפלוגתא זו, ואין כל הבנה משם לשיטת הרמב"ן דוקא, ע"ש. וברור. ואישתמיטייה הארחות חיים הנ"ל בהל' קדיש. ועי' להלן].

שיטת מהר"י אבוהב (על הטור סי' נה): יש מי שפירש דרב וריב"ל פליגי לענין צירוף, דריב"ל סובר דיכולים אף להצטרף לעשרה, דאין מחיצה של ברזל מפסקת וכו'. אבל לענין עניה לכו"ע יכול לענות. ויש מי שסובר שמחלוקתם אף בענין עניה. ולפי הנראה מרוב הפוסקים, כולם הסכימו כהפי' הראשון, ופסקו הלכה כרב. אבל הארחות חיים בשם הרמב"ן, וכן כתוב בשם הגאונים, תפסו כהפי' השני, ופסקו כרב, דאינו עונה. עכ"ד מהר"י אבוהב. ואנכי הקטן לא זכיתי להבינם כלל, דהנה אמנם כהפי' הראשון משמע ברש"י דלעיל, אך צע"ג מש"כ דכ"כ רוב הפוסקים ופסקו כרב, - דהא הבאנו את רוב ככל הראשונים לעיל שכתבו להדיא דהלכה כריב"ל, ופירשו פירוש אחר (שלישי) מאשר הביא מהרי"א, דמחלוקת רב וריב"ל היא רק לענין עניה, ולענין צירוף כו"ע מודו דאינו מצטרף, ופסקו כריב"ל דשרי לענות רק אינו מצטרף. אבל לא מצאתי ראשונים שיפרשו כמו הפי' הראשון ופסקו כרב. ואמנם לדינא אין הברל, אבל לברורי שיטתא צ"ע [ומה שציין המהדיר על מהר"י אבוהב שם או' לז' לדברי כל הראשונים דלעיל, - אינו נכון כלל, דכולהו כתבו להדיא דהלכה כריב"ל, וכנ"ל. גם מה שציין על הפי' השני לדברי התוספות, - אינו נכון כלל, דהתוספות כתבו דהמחלוקת רק בעניה, ומהרי"א כתב דאף בעניה, דהיינו גם בצירוף, וכדכתבנא, ועל כן היה חייב מהרי"א לומר דהמתירים פוסקים כרב בפי' הראשון, ולא היה יכול לומר דפסקו כריב"ל בפי' השני. והבין]. גם מש"כ מהרי"א דהרמב"ן פירש כהפי' השני ופסק כרב, - צ"ב, דהא הרמב"ן כתב להדיא דהלכה כריב"ל, אלא דפירש שגם ריב"ל מודה שכשאין דירין זל"ז - אין מצטרפין ואין עונין, וכדלעיל. ומש"כ מהרי"א שכ"כ הארחות חיים בשם הרמב"ן - לא מצאתי, עי' לעיל. וחפשי מי שיבאר את דברי מהרי"א, ולא מצאתי, דהבית יוסף סוס"י נה רק הביא את דבריו להלכה דהסכמת רוב הפוסקים שמותר לענות, אך לא הביא את חלוקותיו. וכבר כתבנו דלענין הלכה אין נפק"מ בזה. וה' יאיר עיני.

דף צד

'אהדרינהו רב לאפיה' - פרש"י: דקסבר אסור לטלטל הסדין שבתוכה. עכ"ל. והיינו משום דרש"י סובר שאין אסור אוהל אלא בעשיית גג, וכדלעיל דף מד, אבל לתוספות שם ושאר ראשונים דיש אסור גם בעשיית מחיצה מתרת, א"כ כאן אהדרינהו רב לאפיה כיון דלדידיה אסור לטלטל אלא בד' אמות, א"כ המחיצה עושה היתר, ואסור להעמידה בשבת משום אוהל (ריטב"א).

'אתריה דשמואל הוה' - ומכאן לומדים שבמקום שיש אדם גדול, אסור לאדם אחר להורות מעשה בפניו אפילו להחמיר, כיון שיש כאן גדול ממנו. ודוקא בדבר התלוי בסברא ושיקול הדעת, אבל אם האדם הגדול טועה בדבר משנה - אסור לשתוק וצריך למונעו מלעשות המעשה, ואפילו הוא רבו (ריטב"א, פסקי ריא"ז, ועי' מאירי. וע"ע רש"י חולין נג ע"ב, ובתשב"ץ ח"ג סי' רי. ועי' לעיל סז ע"ב וביוסף דעת חוברת קיג שם עמ' 6).

(ע"ב) 'פי תקרה יורד וסותם...' - סיכום כמה ענינים בדין 'פי תקרה'.

א. יסוד הדין של פי תקרה יורד וסותם.

נחלקו הראשונים אם הוא מן התורה או מדרבנן (משמעות הרמב"ם פי"ז מהל' שבת הל"ה שאין דין זה מן התורה, והראב"ד השיג שם דשבוש הוא, ועי' בביאור הלכה ריש סי' שסא, שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אם דין פי תקרה הוא מן התורה או מדרבנן. וכ"ה דעת התוספות והרא"ש לעיל דף פו דמדאורייתא הוא. ועי' קרן אורה, יד בנימין).